

КУЛЬТУРНО-ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ МАЛИХ МІСТ УКРАЇНИ: МІЖ ЗБЕРЕЖЕННЯМ ІСТОРИЧНОЇ СПАДЩИНИ ТА СУЧАСНИМИ ВИКЛИКАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

**Браславська Оксана Володимирівна*, доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри географії та туризму
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького;
професор кафедри географії та туризму
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II**

**ORCID 0000-0003-0852-686X*

© Браславська О.В., 2025

Стаття отримана: 06.11.2025

Стаття прийнята: 02.12.2025

Стаття опублікована: 26.12.2025

Вступ. Туризм на сьогодні виступає не лише сферою економічної діяльності, але й складною багато-рівневою системою, що охоплює економічні, культурні та соціальні аспекти. Його значення виходить далеко за межі внутрішнього розвитку. Зокрема, він сприяє створенню позитивного міжнародного іміджу держави та стає платформою для активного міжкультурного діалогу [1]. Туризм є суттєвим фактором економічного зростання, сприяючи створенню нових робочих місць, залученню інвестицій і покращенню рівня добробуту населення. Окрім економічного впливу, він відіграє значну роль у збереженні та популяризації культурної спадщини, стимулюючи інтерес до охорони природних ресурсів та екосистем [2]. Завдяки туризму поширюються ідеї взаєморозуміння, толерантності та екологічної відповідальності, адже він забезпечує взаємодію між різними культурами та природними умовами [3]. У непростих умовах, таких як воєнний стан чи інші кризові ситуації, туризм стає не просто джерелом доходу, але й ефективним засобом для відновлення та розвитку регіонів, які потребують підтримки [4]. У сучасних умовах глобалізації та цифрових трансформацій туризм набуває статусу міждисциплінарної галузі, яка об'єднує креативні підходи, елементи культурної дипломатії, стратегічне планування і механізми інвестування [5].

Україна, маючи значний соціокультурний потенціал, перебуває в унікальній позиції для створення інноваційного і перспективного туризму. Проте реалізація цього потенціалу значною мірою залежить від ефективності управлінських рішень та стратегій. Зокрема, йдеться про зосередження на внутрішньому туризмі та його потенціалі як в умовах війни, так і для післявоєнного розвитку України [6, с. 618–622].

Отже, аналіз і визначення туристичного потенціалу малих історичних міст має ключове значення для всебічного розвитку країни. Важливо також розкривати унікальність та колорит кожного такого населеного пункту, інтегруючи збереження культурної спадщини з принципами сталого розвитку.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Учені наголошують, що малі міста виконують ключову функцію в охороні як матеріальної, так і нематеріальної культурної спадщини, часто виступаючи осередками регіональної культурної самобутності [7–11]. Також увагу дослідників привертає проблематика взаємодії туризму та культури. Зокрема, на цьому зупинилися I. Ferraz і S. Serra, вивчивши вплив туризму на міжкультурну комунікацію [1]. Вплив туризму на розвиток громад та перспективи такого впливу розглянули О. М. Oyedele і Р. І. Akwen [12].

В. Охота у своїй статті зосередився на інноваційних туристичних кластерах [6]. А. Потапова та І. Самолюк розглянули трансформацію сучасних туристичних центрів та зміщення уваги на малі міста

як потенційні туристичні маршрути [13]. О. Liubitseva, М. Mykhaliuk, Т. Mykhailenko, І. Kochetkova вивчали проблеми малих міст України на межі ХХ–ХХІ ст., аналізуючи стан туризму та його перспективи [14]. У сфері урбаністики та культурології малі міста часто сприймаються як локації з великим потенціалом для розвитку сталого туризму. Такий підхід сприяє підтримці місцевої економіки через збереження автентичних архітектурних ансамблів, традиційних ремесел та культурних практик. Про що, зокрема, йдеться у дослідженнях D. Patti, С. Ost, R. Genzbigelyte-Venturi, A. Matei [15].

Метою статті є дослідити інноваційні підходи до розвитку туризму в малих містах України через призму культурної ідентичності, архітектурної спадщини та сучасних цифрових інструментів.

Методи дослідження стосувалися комплексного підходу, теоретичного осмислення та емпіричного аналізу матеріалу. Для вивчення культурного туризму як складової багаторівневої системи, що охоплює економічні, соціокультурні та управлінські аспекти, було застосовано системний та контент-аналіз. Історико-системний метод дозволив осмислити поняття «мале місто» в історико-культурному контексті. Для порівняння досвіду розвитку туризму у різних малих містах України використовували метод компаративного аналізу.

Основний матеріал і результати. За визначенням у «Загальнодержавній програмі розвитку малих міст», такими населеними пунктами в Україні прийнято вважати міста, чисельність населення у яких менш ніж 50 тисяч осіб. Окрім того, як зазначено у документі, саме такі міста «посідають особливе місце в історичному розвитку України. У них формувалася національна культура, вони є основою прогресу та створення великих виробничих і містобудівних комплексів, гарантом стабільності держави і суспільства», тому основними завданнями програми є й « (...) збереження культурної спадщини, реставрація та реабілітація об'єктів культурної спадщини, відродження та підтримка розвитку народних художніх промислів і ремесел, розроблення маршрутів туристичних подорожей малими містами; забезпечення доступності культурних послуг для громадян, які проживають у малих містах, у тому числі організації надання цих послуг провідними творчими колективами, а також проведення в малих містах виставок відомих творів образотворчого мистецтва (...)» [16].

Малі міста України різняться не лише за кількістю населення, а мають й низку інших типологічних ознак: наближеність до центрів систем розселення; наявність природного та історико-культурного потенціалу; центри сільськогосподарських районів; монофункціональні міста, з певною виробничою спеціалізацією. Ситуація з малими містами в Україні залишається складною, що зауважує А. Кізюн у 2025 р. Багато з таких населених пунктів зменшується у розмірах та за кількістю населення. Протягом кількох десятиліть вони зазнали суттєвих економічних, демографічних та соціальних втрат. Але при цьому вони зберігають свою історико-культурну наповненість [8]. Якщо поглянути на карту України, то привертає увагу насиченість малими містами, які мають давню історію та неповторну історико-культурну спадщину, як матеріальну, так і нематеріальну: Батурин, Вилкове, Володимир, Жовква, Канів, Ніжин, Новгород-Сіверський, Переяслав, Тростянець, Чигирин, Чугуїв.

Малі історичні міста України характеризуються нерівномірним розташуванням на території країни, концентруючись переважно в її західній частині та в регіоні Поділля. Найбільша кількість таких населених пунктів представлена у Львівській області (52), Тернопільській області (29), Івано-Франківській області (24) та Хмельницькій області (22). Водночас найбільша їх кількість спостерігається в Донецькій (1 місто), Луганській (7), Запорізькій (3) та Миколаївській (2) областях. Ці населені пункти вирізняються сприятливими екологічними умовами, що надає їм суттєву конкурентну перевагу порівняно з великими урбанізованими центрами (*ми залишаємо поза увагою ситуацію з окупованими містами та такими, що перебувають у безпосередній близькості до зони бойових дій* – Авт.). Для забезпечення успішного розвитку туристичного сектору в малих історичних містах необхідно враховувати їхні природні ресурси й культурну спадщину, а також стимулювати соціально-економічний розвиток населених пунктів, що дозволить створити комфортні умови для відвідувачів [17; 18].

Переможцями проекту «Розробка методології маркування історичних атракцій в малих містах України. Культурна інтервенція в минуле заради подорожі в майбутнє» були обрані Володимир-Волинська, Полонська, Бродівська, Кременецька та Батуринська місцеві громади. В Острозі було промарковано 25 історико-туристичних локацій маленькими скульптурками. Головний герой таких пластичних форм – хлопчик Острожик. На програмі *izi.travel* можна завантажити квест, який за допомогою фігурок знайомить з історією та культурою міста. Прототипами таких фігурок є збірні образи, легендарні персонажі та реальні історичні постаті. Скульптурки заввишки 25 см, зроблені з полімерного матеріалу та

мають свої імена: Гальшка Острозька, Аптекарь, Переписувач Корану, Професорка, Скрипаль, Друкар, Воїн, Студентка, Священник-воїн, Торговка. Біля кожної з них є QR-код, завдяки якому можна ознайомитися з історією кожного персонажа. Свою назву «острожики» отримали від легендарного племені острогів, що, за переказами, проживали на місці теперішнього Острога [19].

В одному з найдревніших міст України, Полонному на Хмельниччині, 17 атракцій марковані Духом Хо. Полонне засновували за принципом «ідеального міста» [20]. Таких міст наразі в Україні декілька, серед них – саме малі міста Бар (перше «ідеальне місто» на теренах Східної Європи), Броди, Жовква [21]. Щодо Полонного, то було визначено 17 туристичних локацій, які об'єднали у туристичний маршрут «Ходи туди-сюди». Духом-гідом став Хо – легендарний персонаж, що, за місцевою легендою, живе у річці Хоморі, найбільшій лівій притоці річки Случ у басейні Прип'яті. Мисткиня Н. Куберська зобразила свого героя добрим та мудрим й щедрим духом, що з радістю допомагає людям долати туристичні квести, попутно розповідаючи почергово легенди й історичні факти, пов'язані із містом та його мешканцями. За допомогою своїх гаджетів бажаючи можуть сканувати QR-коди на спеціальних маркерах і отримувати мультимедійний контент, а також мандрувати від скульптурки до скульптурки, вивчаючи історію міста Полонного. Це рішення створює додатковий матеріальний аспект спадщини та допомагає посилити візуальну ідентичність міста для туристів, та і власне самих мешканців [22]. У місті Броди, розташованому у Львівській області, також успішно реалізували ініціативу з популяризації місцевої культурної ідентичності через створення символічного героя – персонажа бобра на ім'я пан Бобринський. Бобра як образ містяни обрали через те, що свого часу у цій місцевості було чимало боліт, переправ та бродів. Окрім того, бобер був зображений на гербі Бродівського району. Важливо, що встановити такий «туристичний магніт» планують й на місці втрачених пам'яток, таких, як Луцька брама [23]. У Кременці на Тернопільщині скульптурно-туристичне представлення міста втілює образ Дівчина Веселинка (16 сюжетних композицій про історію міста). Володимир-Волинський представлятиме Дракон, який, за легендами, жив на березі річки Луги. Батурин представлятимуть на 10 локаціях козаки, які будуть розповідати про історичні події, що відбувалися у місті [24]. Реалізований проєкт є прикладом успішної синергії місцевої культурної ідентичності, інноваційної інфраструктури та цифрових рішень, демонструючи перспективи розвитку сталого культурно-туристичного середовища для малих міст України.

У межах нашої статті пропонуємо зосередитися на ще одному підході щодо розвитку туризму у малому місті України. Йдеться про Жовкву – місто у Львівській області, яке є яскравим прикладом втілення концепції «ідеального міста» епохи ранньомодерного часу. На сьогодні у місті є унікальні архітектурні ансамблі, храми та церкви, що гармонійно поєднуються з мальовничими природними краєвидами. Особлива атмосфера міста, пронизана витонченим мистецьким духом, приваблює численних туристів як з сусіднього Львова (понад 30 км), так і з Польщі (близько 50 км) [25].

Однак ще на початку XXI ст. архітектурна спадщина, стан інфраструктури та загальне міське середовище перебували у значному занепаді, аж ніяк не відповідаючи статусу об'єкта культурної значущості. Початок змін трапився завдяки поступовій імплементації стратегій ревіталізації, серед яких ключове місце зайняв розвиток туризму [26]. У 2004 р. у зв'язку з підготовкою до святкування 400-річчя надання місту Магдебурзького права, під егідою державної та місцевої влади були проведені комплексні відбудовчі та реставраційні роботи [27]. На ключових перехрестях і вулицях розміщені інформаційні вказівники, які сприяють навігації та ведуть гостей до історичного центру – Вічевої площі. Звідси відкривається вид на оборонні мури замку, а, рухаючись далі, повз пам'ятку «стовп ганьби», що представляє артефакт правової культури середньовіччя, відвідувачі можуть потрапити до міської ратуші. У ратуші функціонує Туристичний інформаційний центр (ТІЦ). Заснування ТІЦ у 2003 р. стало результатом аналізу, проведеного у 1998 р. Міжнародною радою з охорони пам'яток та історичних місць (ICOMOS). Дослідження включало комплексний кількісний і якісний огляд архітектурної спадщини Жовкви, стану збереження культурних пам'яток і рівня туристичних потоків. Ретельний аналіз стану архітектурної спадщини та туристичних потоків дозволив включити Жовкву до списку кандидатів від України на внесення до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. На додаток, місто отримало статус населеного пункту I категорії в реєстрі історичних міст України. Завданням ТІЦ стало уточнення та перевірка статистичних даних про кількість туристів, які відвідують Жовкву. Згідно з інформацією, наданою Львівською картинною галереєю, щороку фортецю відвідували близько 60 тис. осіб. Результати першого року спостережень показали, що реальна кількість туристів становила близько 14 тис. У зимовий період 2003–2004 рр. були

підготовлені первинні матеріали для супроводу екскурсій, а вже навесні 2004 р. стартували організовані оглядини міста для відвідувачів. Протягом 2004–2007 рр. було створено кілька авторських екскурсійних маршрутів, які отримали офіційне затвердження міською владою. ТПЦ започаткував проведення систематичного моніторингу туристичного ринку, забезпечуючи інформаційний супровід відвідувачів. Серед його ключових ініціатив також варто відзначити активну промоцію міста через медіа та розробку маркетингових стратегій, які враховували історико-культурний потенціал регіону.

ТПЦ у Жовкві базується на проєктному підході, що передбачає активну співпрацю з закордонними муніципалітетами, здебільшого польськими та німецькими. Ця стратегія сприяє залученню зовнішнього фінансування, особливо через програми транскордонної співпраці. До 2013 р. спільно з польськими партнерами вдалося реалізувати близько десяти міжнародних проєктів, а між 2012 і 2015 р. – ще три, серед яких ключовим став проєкт формування міжнародного туристичного маршруту «Шлях Яна Собеського» [28]. Маршрут охоплював територію від Любліна до Олеська й мав на меті представлення європейської історичної спадщини через постать короля Яна III Собеського [26].

Ще одним успішним прикладом стала реалізація мікропроєкту на суму 30 тис. євро для популяризації культурних традицій України та Польщі. У рамках цього заходу, що фінансувався Європейським Союзом, провели туристичне маркування міста, реставрацію вежі та модернізацію матеріально-технічної бази ТПЦ. Центр, як і музей при ньому, працюють щоденно, включаючи періоди міжсезоння. Найбільший приплив відвідувачів спостерігається саме під час святкових днів та міських заходів. Це часто є першою можливістю для багатьох мешканців ближче познайомитися із простором мерії та її керівництвом, що сприяє підвищенню прозорості місцевої влади [29].

У 2019 р. Жовква прийняла понад 43 тис. туристів, що перевищило показники попередніх років. Це зростання пояснюється активізацією внутрішнього туризму. Протягом тривалого часу більшість відвідувачів міста (близько 50–55%) складали туристи з Польщі. Решту іноземних відвідувачів формували переважно туристи з Німеччини [26]. Їх приваблювали пам'ятки дерев'яної архітектури, зокрема Церква Святої Трійці, що входить до списку Світової спадщини ЮНЕСКО [30]. Після скасування візового режиму для громадян ЄС та США у 2005 р. частка німецьких туристів досягла близько 10% від загального потоку [26].

Туризм у малих містах має ключове соціально-економічне значення. Він сприяє створенню робочих місць, знижує рівень безробіття і стимулює культурне життя громади, розвиток ремісництва та підприємництва. Також він позитивно впливає на благоустрій міського простору. Ефективність функціонування туристичної інфраструктури значною мірою залежить від кваліфікованих спеціалістів, здатних організувати якісну роботу.

Висновки. У малих містах України, таких як Жовква, Полонне, Острог та інші, розвиток туризму став ефективним інструментом ревіталізації історико-культурної спадщини та активізації місцевих громад. Ключовим чинником успіху є поєднання локальної ідентичності з цифровими технологіями, мультимедійними форматами, символічними персонажами та проєктним управлінням.

Туристичне маркування, зокрема впровадження інтерактивних маршрутів із QR-кодами та авторськими образами, формує нову якість культурної комунікації, робить спадщину більш доступною та привабливою. Такі підходи позитивно впливають на емоційну складову туризму. Досвід Жовкви засвідчує, що стратегічна робота над туристичною інфраструктурою, підтримана міжнародною співпрацею та локальним проєктним менеджментом, здатна забезпечити сталий туристичний потік, посилити імідж міста і його впізнаваність та сприяти залученості до більш широкого, в тому числі й міжнародного, культурного контексту.

Туризм у малих містах – це не лише інструмент економічного розвитку, а й чинник соціальної згуртованості, підвищення прозорості влади, розвитку культурної дипломатії та формування ціннісного ставлення до спадщини. Також розвиток туризму у малих містах формує нові робочі місця, а також позитивно впливає на психо-емоційний клімат в громаді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Ferraz J., Serpa S.. Tourism and Cultural Interaction: A Paradoxical Relationship. *Journal of Educational and Social Research*. 2021. Volume. 11. No 3. P. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.36941/jesr-2021-0049>
2. Stetic S., Trisic I. The role and importance of ecosystems in creating tourism activities. *Hotel and Tourism Management*. 2018. Volume 6. No. 2. P. 35–46. DOI: <http://10.5937/menhottur1802043S>
3. Jureniene V. Interaction between Cultural/Creative Tourism and Tourism/Cultural Heritage Industries. *Tourism – From Empirical Research Towards Practical Application*. Ed.: L., Butowski. 2016. DOI: <http://10.5772/62661>

4. Любченко В. Роль туризму у сталому розвитку в Україні: виклики та можливості для економіки. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-59>
5. Лисюк Т., Костів Б. Інноваційні підходи до цифровізації екскурсійної діяльності в умовах трансформації туристичного простору. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-34>
6. Охота В. Розвиток інноваційних кластерів у туристичній галузі України: досвід та перспективи. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 1. С. 616–627. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.616>
7. Грач М., Поліщук Л. Війна і спадщина: досвід збереження культурної ідентичності. *Сучасні проблеми дослідження, збереження та реставрації історичних фортифікацій*. 2023. Випуск 19. С. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.23939/fortifications2023.19.043>
8. Кізюн А.. Креативні туристичні маршрути як інструмент розвитку малих міст України. *Економіка та суспільство*. 2025. Випуск 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-97>
9. Надольська В. Урботуризм як складова формування і популяризації ідентичності культурного простору міст. *Старий Луцьк: науково-інформаційний збірник*. 2025. Випуск XX. С. 257–263. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/28284>
10. Kumar A. Cultural and Heritage Tourism: a Tool for Sustainable Development. *Global Journal of Commerce & Management Perspective*. 2017. Volume 6(6). P. 56–69. DOI: <http://10.24105/gjcmp.6.6.1709>
11. Sihombing I. H. H., Suastini N. M., Puja I. B. P. Sustainable Cultural Tourism in the Era of Sustainable Development. *International Journal of Sustainable Competitiveness in Tourism*. 2024. Volume 3. Number 3. P. 100–115. DOI: <http://10.34013/ijscot.v3i02.1601>
12. Oyenuga M. O., Akwen P. I. Tourism and Intercultural Understanding in Developing Nations. *African Journal of Culture, History, Religion and Traditions*. 2025. 8(1). P. 1–14. DOI: <http://10.52589/AJCHRT-OKUXNMSQ>
13. Потапова А., Самолук І. Перспективи туристичних можливостей малих історичних міст України. *Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів»*. 2019. URL: <https://surl.li/fzwmzh>
14. Liubitseva O., Mykhaliuk M., Mykhailenko T., Kochetkova I. Tourism as a Factor in the Sustainable Development of Small Towns. *Studia Periegetica*. 2017. № 18 (2). P. 51–64. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=1582203>
15. Patti D., Ost, C., Genzbeglyte-Venturi, R., Matei, M. *Striving for Sustainable Tourism in cities*. European Union. 2024. 11 p. URL: https://www.urbanagenda.urban-initiative.eu/sites/default/files/2024-05/Striving%20for%20Sustainable%20Tourism%20in%20Cities_PATTI.pdf
16. Загальнодержавна програма розвитку малих міст. Затверджено Законом України від 4 березня 2004 року № 1580-IV. *Верховна Рада України*. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text>
17. Діденко К. Роль історичних міст України в розвитку внутрішнього туризму. *Український географічний журнал*. 2014. № 3. С. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2014.03.052>
18. Manassova M.M., Seifullina G.R., Klishina M.V. Concepts of an ideal city in the history of philosophy. *Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU. Historical sciences. Philosophy. Religion Series*. 2024. Volume 147. No. 2. P. 211–228. DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2024-147-2-211-22>
19. Стратонова Н., Гордич В. На вулицях міста на Рівненщині встановили фігури острожиків. Що вони означають. *Суспільне. Рівне*, 7 серпня 2021. URL: <https://suspilne.media/rivne/153560-na-vulicah-mista-na-rivnensini-vstanovili-figuri-ostrozhikiv-so-voni-oznacaut/>
20. Nevola F. Ideal Cities (Renaissance). *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies*. Ed.: Anthony M. Orum. Oxford: Wiley Blackwell (commissioned entry, 3000 words). 2019. DOI: <https://doi.org/10.1002/9781118568446.eurs0153>
21. Harris J. M. Basic Principles of Sustainable Development. *Encyclopedia of Life Support Systems: Dimensions of Sustainable Development (Volume 1). Chapter: Basic Principles of Sustainable Development*. Ed.: K. S., Bawa, R., Seidler. United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO). 2000. P. 1–26. URL: https://researchgate.net/publication/23742119_Basic_Principles_of_Sustainable_Development
22. У Полонному визначилися із 17-ма персонажами історичних атракцій. *День за днем*. 5 червня 2021. URL: <https://denzadnem.com.ua/istoriya/85027>
23. Шиян О. Для приваблення туристів Броди ознакують скульптурками бобрів. *Zaxid.net*, 9 липня 2021. URL: <https://zaxid.net/news/>
24. У Києві презентували перші результати проєкту з маркування туристичних «магнітів» у малих містах. *УКРІНФОРМ*, 14 вересня 2021. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3315686-u-kiievi-prezentovali-persi-rezultati-proektu-z-markuvanna-turistichnih-magnitiv-u-malih-mistah.html>
25. COMUS Pilot town: Zhovkva, Ukraine. *Council of Europe European Union*. URL: <https://pjp-eu.coe.int/comus/zhovkva-ukraine.html>
26. Молодій В. Туризм ідеального міста Жовкви. *Локальна історія*, 11 вересня 2020. URL: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/turizm-idealnogo-mista-zhovkvi/>
27. Герич В. Жовква. Історичне місто очима небайдужого. *Наша спадщина*. № 1. С. 18–27. *Фото Старого Львова*, 2014. URL: <https://photo-lviv.in.ua/zhovkva-istoriia-ideal-noho-mista-fortetsi/>
28. Розвиток туризму в транскордонному партнерстві. *Жовківська міська рада. Офіційний сайт*. URL: <https://zhovkva-rada.gov.ua/dijalnist-radi/mizhnarodni-proekti/rozvitok-turizmu.html>

29. Жовква. КП Жовківської міської ради. Туристичний інформаційний центр. URL: <https://zhovkva-tour.info/>
30. Шиян О. У жовківську церкву ЮНЕСКО повернули відреставрований іконостас. *Zaxid.net*, 16 червня 2023. URL: https://zaxid.net/u_zhovkivsku_tserkvu_yunesko_povernuli_vidrestavrovaniy_ikonostas_n1565713

REFERENCES:

1. Ferraz J., Serpa S. (2021). Tourism and Cultural Interaction: A Paradoxical Relationship. *Journal of Educational and Social Research*. Volume. 11. No 3, pp. 39–47. DOI: <https://doi.org/10.36941/jesr-2021-0049>
2. Stetic S., Trisic I. (2018). The role and importance of ecosystems in creating tourism activities. *Hotel and Tourism Management*. Volume 6. No. 2, pp. 35–46. DOI: <http://10.5937/menhottur1802043S>
3. Jureniene V. (2016). Interaction between Cultural/Creative Tourism and Tourism/Cultural Heritage Industries. *Tourism – From Empirical Research Towards Practical Application*. Ed.: L., Butowski. DOI: <http://doi.org/10.5772/62661>
4. Liubchenko V. (2023). Rol turizmu u stalomu rozvytku v Ukraini: vyklyky ta mozhlyvosti dlia ekonomiky [The role of tourism in sustainable development in Ukraine: challenges and opportunities for the economy]. *Ekonomika ta suspilstvo*. No 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-59>
5. Lysiuk T. & Kostiv B. (2025). Innovatsiini pidkhody do tsyfrovizatsii ekskursiinoi diialnosti v umovakh transformatsii turystychnoho prostoru [Innovative approaches to the digitalization of excursion activities in the context of the transformation of the tourist space]. *Ekonomika ta suspilstvo*. No 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-34>
6. Okhota V. (2025). Rozvytok innovatsiinykh klasteriv u turystychnii haluzi Ukrainy: dosvid ta perspektyvy [Development of innovative clusters in the tourism industry of Ukraine: experience and prospects]. *Ekonomichniy analiz*. No 35(1), pp. 616–627. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.616>
7. Hrach M. & Polishchuk L. (2023). Viina i spadshchyna: dosvid zberezhennia kulturnoi identychnosti [War and heritage: the experience of preserving cultural identity]. *Suchasni problemy doslidzhennia, zberezhennia ta restavratsii istorychnykh fortyfikatsii*. No (19), pp. 43–53. DOI: <https://doi.org/10.23939/fortifications2023.19.043>
8. Kiziun A. (2025). Kreatyvni turystychni marshruty yak instrument rozvytku malykh mist Ukrainy [Creative tourist routes as a tool for the development of small towns in Ukraine]. *Ekonomika ta suspilstvo*. No 74. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-97>
9. Nadolska V. (2025). Urboturyzm yak skladova formuvannia i populiaryzatsii identychnosti kulturnoho prostoru mist [Urbotourism as a component of the formation and popularization of the identity of the cultural space of cities]. *Staryi Luts'k: naukovo-informatsiinyi zbirnyk*. No 20, pp. 257–263. Available at: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/28284>
10. Kumar A. (2017). Cultural and Heritage Tourism: a Tool for Sustainable Development. *Global Journal of Commerce & Management Perspective*. No 6 (6), pp. 56–69. DOI: <http://10.24105/gjcmp.6.6.1709>
11. Sihombing I. H. H., Suastini N. M., Puja I. B. P. (2024). Sustainable Cultural Tourism in the Era of Sustainable Development. *International Journal of Sustainable Competitiveness in Tourism*. Volume 3. No 3, pp. 100–115. DOI: <https://doi.org/10.34013/ijscot.v3i02.1601>
12. Oyenuga M. O., Akwen P. I. (2025). Tourism and Intercultural Understanding in Developing Nations. *African Journal of Culture, History, Religion and Traditions*. No 8 (1), pp. 1–14. DOI: <http://10.52589/AJCHRT-OKUXNMSQ>
13. Potapova A., & Samoliuk I. (2019). Perspektyvy turystychnykh mozhlyvostei malykh istorychnykh mist Ukrainy [Prospects of tourism opportunities of small historical cities of Ukraine]. In *Mizhnarodna naukovo-praktychna Internet-konferentsiia "Suspilno-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv"*. Available at: <https://surl.li/fzwmzh>
14. Liubitseva O., Mykhaliuk, M., Mykhailenko, T., Kochetkova, I. (2017). Tourism as a Factor in the Sustainable Development of Small Towns. *Studia Periegetica*. No 18 (2), pp. 51–64. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/search/article?articleId=1582203>
15. Patti D., Ost C., Genzbigelyte-Venturi R., Matei M. (2024). Striving for Sustainable Tourism in cities. European Union. 11 p. Available at: https://www.urbanagenda.urban-initiative.eu/sites/default/files/2024-05/Striving%20for%20Sustainable%20Tourism%20in%20Cities_PATTI.pdf
16. Verkhovna Rada Ukrainy. (2004). *Zahalnodержавna prohrama rozvytku malykh mist* [National program for the development of small towns]. *Zakon Ukrainy vid 4 bereznia 2004 roku No 1580-IV*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1580-15#Text>
17. Didenko K. (2014). Rol istorychnykh mist Ukrainy v rozvytku vnutrishnoho turizmu [The role of historical cities of Ukraine in the development of domestic tourism]. *Ukrainskyi heohrafichniy zhurnal*. No (3), pp. 52–56. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2014.03.052>
18. Manassova M.M., Seifullina G.R., Klishina M.V. (2024). Concepts of an ideal city in the history of philosophy. *Bulletin of the L.N. Gumilyov ENU. Historical sciences. Philosophy. Religion Series*. Volume 147. No. 2, pp. 211–228. DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7255-2024-147-2-211-22>
19. Stratonova N. & Hordych V. (2021, 7 serpnia). *Na vulytsiakh mista na Rivnenshchyni vstanovyly fihury ostrozhykiv. Shcho vony oznachaiut* [Figures of Ostrozhky were installed on the streets of a city in Rivne region. What they mean]. *Suspilne. Rivne*. Available at: <https://suspilne.media/rivne/153560-na-vulichah-mista-na-rivnenshini-vstanovili-figuri-ostrozhykiv-so-voni-oznacaut/>
20. Nevola F. (2019). Ideal Cities (Renaissance). *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Urban and Regional Studies*. Ed.: Anthony M. Orum. Oxford: Wiley Blackwell (commissioned entry, 3000 words). DOI: <https://doi.org/10.1002/97811118568446.eurs0153>

21. Harris J. M. (2000). Basic Principles of Sustainable Development. *Encyclopedia of Life Support Systems: Dimensions of Sustainable Development (Volume 1). Chapter: Basic Principles of Sustainable Development*. Ed.: K. S. Bawa, R. Seidler. United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization (UNESCO). P. 1–26. Available at: https://www.researchgate.net/publication/23742119_Basic_Principles_of_Sustainable_Development
22. Den za dnem. (2021, 5 chervnia). *U Polonnomu vyznachylysia iz 17-ma personazhamy istorychnykh atraksii* [17 characters of historical attractions were identified in Polonne]. Available at: <https://denzadnem.com.ua/istoriya/85027>
23. Shyian O. (2021, 9 lypnia). *Dlia pryvablennia turystiv Brody oznakuiut skulpturkamy bobriv* [To attract tourists, Brody will be marked with beaver sculptures]. Zaxid.net. Available at: <https://zaxid.net/news/>
24. UKRINFORM. (2021, 14 veresnia). *U Kyievi prezentuvaly pershi rezultaty proiektu z markuvannia turystychnykh "mahnitiv" u malykh mistakh* [First results of the project on marking tourist "magnets" in small towns were presented in Kyiv]. Available at: <https://ukrinform.ua/rubric-tourism/3315686-u-kyievi-prezentuvali-persi-rezultati-proektu-z-markuvanna-turysticnih-magnitiv-u-malih-mistah.html>
25. COMUS Pilot town: Zhovkva, Ukraine. Council of Europe European Union. Available at: <https://pjp-eu.coe.int/comus/zhovkva-ukraine.html>
26. Molodii V. (2020, 11 veresnia). *Turyzm idealnogo mista Zhovkvy* [Tourism of the ideal city of Zhovkva]. Lokalna istoriia. Available at: <https://localhistory.org.ua/texts/reportazhi/turizm-idealnogo-mista-zhovkvi/>
27. Herych V. (2014). Zhovkva. Istorychne misto ochyma nebaiduzhoho [Zhovkva. A historical city through the eyes of a concerned person]. *Nasha spadshchyna*. No (1), pp. 18–27. Foto Staroho Lvova. Available at: <https://photo-lviv.in.ua/zhovkva-istoriia-ideal-noho-mista-fortetsi/>
28. Zhovkivska miska rada. (n.d.). *Rozvytok turizmu v transkordonnomu partnerstvi* [Development of tourism in cross-border partnership]. Available at: <https://zhovkva-rada.gov.ua/dijalnist-radi/mizhnarodni-proekti/rozvitok-turizmu.html>
29. KP Zhovkivskoi miskoi rady. (n.d.). *Zhovkva. Turystychnyi informatsiinyi tsentr* [Zhovkva. Tourist information center]. Available at: <https://zhovkva-tour.info/>
30. Shyian O. (2023, 16 chervnia). *U zhovkivsku tserkvu YuNESKO povernuly vidrestavrovanyi ikonostas* [A restored iconostasis was returned to the Zhovkva UNESCO church]. Zaxid.net. Available at: https://zaxid.net/u_zhovkivsku_tserkvu_yunesko_povernuli_vidrestavrovanyi_ikonostas_n1565713

УДК 338.48:711.432(477):005.52

JEL R58, Z10

Браславська Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри географії та туризму, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького; професор кафедри географії та туризму, Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II. **Культурно-туристичні маршрути малих міст України: між збереженням історичної спадщини та сучасними викликами сталого розвитку.**

Аналіз побудований на практичному досвіді низки міст, таких як Острог, Полонне, Броди, Кременець, Батурин, Володимир і Жовква. На прикладі Жовкви продемонстровано, що ефективний розвиток туризму можливий завдяки інтеграції історичного потенціалу, творчої участі місцевої громади та залученню зовнішніх інвестицій і підтримці з боку місцевої влади. Наголошено на значенні ініціатив місцевого рівня, співпраці між секторами та використанні принципів проєктного менеджменту для створення довготривалих туристичних продуктів. Увагу приділено створенню туристичних маршрутів, заснованих на місцевій культурній ідентичності, впровадженню цифрових технологій. У роботі акцентовано роль популяризації значущих місцевих особистостей у формуванні впізнаваного туристичного бренду кожного міста. Результати дослідження будуть корисними для фахівців у сфері туризму та збереження культурної спадщини.

Ключові слова: культурна спадщина, культурний туризм, локальна ідентичність, малі міста, символічна репрезентація, сталий розвиток, туристичне маркування, цифрові інструменти.

UDC 338.48:711.432(477):005.52

JEL R58, Z10

Oksana Braslavska, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Geography and Tourism Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University; Professor of the Department of Geography and Tourism, Ferenc Racoczi II Transcarpathian Hungarian College of Higher Education. **Cultural and tourist routes of small towns of Ukraine: between preservation of historical heritage and modern challenges of sustainable development.**

The article is devoted to considering the possibilities of developing cultural tourism in small towns of Ukraine, based on their historical, cultural and architectural heritage, taking into account the existing infrastructure and management challenges. Special attention is paid to the theoretical understanding of the concept of “small town” in a historical and retrospective format and the legislative framework of Ukraine. The analysis is based on the practical experience of a number of cities, such as Ostroh, Polonne, Brody, Kremenets, Baturyn, Volodymyr and Zhovkva. Special emphasis is placed on Ostroh as a city that became the base for the implementation of the project “Development of a methodology for marking historical attractions in small towns of Ukraine. Cultural intervention in the past for the sake of a journey into the future”. The example of the city of Zhovkva in Lviv region is also separately considered, which is a vivid example of a historical “ideal city”, and also has a powerful historical and cultural background in combination with modern managerial visions of tourism development. In addition, the geographical location of Zhovkva, proximity to the regional center, on the one hand, and to the border with other countries, on the other, are additional attractive factors for the development of cultural tourism. The example of Zhovkva demonstrates that effective tourism development is possible due to the integration of historical potential, creative participation of the local community and attraction of external investments and support from local authorities. The importance of local level initiatives, cooperation between sectors and the use of project management principles for the creation of long-term tourism products is emphasized. The research emphasis is placed on the creation of tourist routes based on local cultural identity, as well as the implementation of digital technologies, including QR codes and mobile applications, to improve access to attractions in small towns. The work also emphasizes the role of popularizing significant local personalities in forming a recognizable tourist brand of each city (legendary images, historical figures, landmark events in the history of the city). The results of the study will be useful for specialists in the field of tourism and cultural heritage preservation, as well as for representatives of local authorities who seek to use tourism as a tool for sustainable development and strengthening social cohesion of the community.

Key words: cultural heritage, cultural tourism, local identity, small towns, symbolic representation, sustainable development, tourist labeling, digital tools.